

Színész-legendárium

Minden művészetek közül legillanóbb a színész művészete – kezdte levelét **Galkó Balázs**, amelyben színésztársait invitálta 2011-ben vallomásra. Részlet a levélből:

„Hogy a feledés lassuljon, az emlékezés tisztuljon, kérem segítséged. Szeretném, ha egy rövid beszélgetés során elmondanád nekem, kit és miért gondolsz »elődöd«-nek. Milyen színművész-magatartás, morál, etika, szellem vezett utadon, s elődödről – hiszen a szellemeket a legendák éltetik – milyen történetek, élmények maradtak benned.

Történeteitekből, emlékezéseitekből Mögöttem az elődöm címmel szeretnék összeállítani és könyvben, fényképekkel színesítve megjelentetni egy „LEGENDÁRIUMOT”.

Öt színész gondolatait közli most a folyóirat. (A szerk.)

Tahi-Tóth László

Természetesen nem egy, hanem több színészideálból állt össze, hogy én milyen színész szeretnék lenni. Tíznel is többször néztem meg Lawrence Olivier *III. Richárd* c. filmjét. A főiskolára is III. Richárd-monológgal jelentkeztem.

Rajongtam Lawrence Olivierért és III. Richard szerepéért.

Hasonlót éreztem Darvas Iván Liliomfiját látva.

Két hatalmas színészért rajongtam még diákkoromban: a francia Bourvilért és Garas Dezsőért. (Talán az orrunk hasonlósága miatt. Nem tudtam, hogy az orr nem minden...)

A mozikban vadásztam még Chaplin és Buster Keaton filmjeire. Sorsom nagy csodájaképpen nem sokkal azután, hogy rövid gatyás kölökként, 1.50-es jeggyel bámultam az Ugocsában az utolsó sorból Darvas Ivánt, röpké egy-két év, és már ott álltam főiskolásként a Vígszínház hatalmas színpadán *A vörös postakocsiban* párbajozva Darvas Ivánnal az imádott nőért.

Hozzá kell tennem, hogy rajongó típus vagyok. Földöntúli erényeket tudok emberekbe beleképzelni.

1960-ban órákig vártam az angol válogatottra az Astoria előtt.

Garas Dezsőt az utcán követtem a Múzeum körüttől a Keletiig.

Ezekből az istenekből nem hagyom magam kiábrándítani, bármit csinálnak. Szükségem van ideálokra. Hiszek a nem hétköznapi tehetségben.

Ott tornyosult fölöttünk főiskolai mesterünk, Várkonyi Zoltán. Mindenki ki akarta venni belőle, amit tudott vagy amire szüksége volt. Nekem továbbra is szinte nevelőapám volt, mivel odavett a Vígszínházához.

Lázár Kati

Mezei Mária, Sulyok Mária, Váradi Hédi szerettem volna lenni – kiváló színésznő volt Váradi, olyan Tekintélyes Nagyasszony, akinek kifognák a hintójából a lovat, ha volna ilyen. De nem lettem ilyen. Nem is akartam... Bekerültem a Nemzeti Színház stúdiójába. Én úgy megijedtem a nyitó társulati ülésen, amikor bementünk a kapun, föl az emeletre, a büfébe, és az összes Film-Színház-Muzsiká-s nagy színész mind ott állt... Hát én gyalog fölszaladtam egészen az ötödik emeletre mert úgy szégyelltem magam...

Két vonal volt, Marton Endre-vonal és Major Tamás-vonal. Nekem a Major Tamás az egy olyan zilált, nagyon természetes, életszagú, szóval snassz volt. Semmi magasztos, semmi tripla műszempilla és amerikai feeling... Akkor még az anyukám ítéletrendszere bennem volt rendesen. Meg az egész közvélemény. Akkor mondta (helyesebben pár évvel után) Komlós János, akit én nagyon szerettem: „Sokkal jobb és értékesebb odafigyelni Major Tamás bukásaira, mint X. Y. sikereire.” Akkor elkezdtem gondolkodni, és nagyon sokáig gondolkoztam. Kellett a Szigeti Karcsi hozzá, kellett Simon Zoli, Györgyfalvy Kati, hogy lássam, mi felé vezet, egy ilyen jó, izzasztó, kemény munka, és egy világnézet.

Még stúdiós voltam, amikor elintéződött a drága Simon Zoli által, hogy hallgasson meg engem Major. Én, hülye, azt találtam a legegyszerűbbnek, hogy József Attilát mondok: „Ha megszeretlek, kopogtatás nélkül...” Egyáltalán nem győztem meg Majort semmiről, aztán pár instrukciót mondott, amit meg is csináltam, mert ittam a szavait. Aztán azt gondoltam, hogy valami utat kéne találni, ami megmondja, hogy mi a jó, mert Major sem tetszett akkor még, és ez a másik vonal, a Martoné sem, mert nem akartam ilyen illusztratív és hatásvadász lenni. Nem voltam az a típus, na. És akkor berakott: *Az ember tragédiája* – Bizánci színbe – („Izóra hívünk...”), és én voltam az: „Édes veszély, fanyar gyümölcs, / Galambfival kígyókat öltö!” – és akkor könyörgött Major, de rimánkodva, ennek a három libának, akik mi voltunk ott a boszorkányok, hogy kiabáljunk, de nem mertünk. És amikor szünet volt, odajött, és azt mondta: – Nem kiabált. – Jaj, tanár úr, én kiabáltam! – Legyintett egyet és elment. Akkor megint tanultam valamit: nincs ilyen, hogy: „Én kiabáltam!” Ilyen többet nem eshet ki a számon, ha egyszer ő nem hallja... Vagy kiabálok, vagy nem. Nekem ezeket meg kellett tanulnom.

Oszvald Marika

Én senkire nem akartam hasonlítani, nekem nem voltak példaképeim, apukám operettbonviván volt meg operaénekes, anyukám meg szubrett. Ha voltak, akkor a szüleim voltak azok, akik előttem jártak. Nekem nem egyvalaki, hanem a „dolog” tetszett, a fény, a ragyogás, a magamutogatás. Én nagyon nagy örömet éreztem, amikor a színházban voltam, és úgy éreztem, hogy mások is. Éreztem magamban azt a képességet, hogy az emberek fölfigyelnek rám, hogy valahogyan mosolyt tudok fakasztani az arcukra, éreztem, hogy szeretetet tudok támasztani, és a szeretet a legfontosabb az én életemben, és úgy éreztem, hogy

ezen keresztül tudom magamhoz hívni az embereket. Ez ösztönös dolog volt, nem kifundált valami. Többet kaptam, mint amire számítottam. Én úgy érzem, mintha egész Magyarország rokonom lenne. Olyan közelségbe kerültem az emberekkel, mintha egyetlen családban élnénk. Köszönnek az utcán: „Szerbusz, Marika!”, „Csókolom, Marika!” Átölelnek, megpusztilnak tők ismeretlenül. Erre azért nem számítottam. Arra számítottam, hogy én majd dolgozom, csinálom a dolgomat. Mindig arra törekedtem, hogy hasznos legyek. Nekem könnyű dolgom volt, mert az adottságaimon túl olyan családi háttér volt, ami oda vezetett, ahol vagyok. Apám nagyszerű filozófus volt, kiváló az értékítélete, anyukám földre szállt angyal. Nagyon sokat tanultam tőlük. Mellettük megtanultam, hogyan kell és lehet élni egy színházi légkörben, mik az elvárások, és azokat hogyan lehet teljesíteni...

Az operett kicsit jobb mesterség, mint, mondjuk, a próza. Ez technikai műfaj is, itt az énektudás meg a táncstudás nemcsak lelki, de technikai gyakorlatot is követel. Ha nincs meg a kellő bolondság, akkor „csak” mesterség. De – és ezt már a főiskolán megtanították – az ösztönösség és a tudatosság együtt ad valamit.

Játékos alkat vagyok, szoktam huncutkodni a színpadon, de sosem a dolog rovására, mert egy operettben van tíz mondat fölfutás, és azután gyerünk, énekelünk. Jön a szám meg a tánc.

Én már nem játszottam együtt a nagy operettágyúkkal, Rátonyival, Latabárral, Honthyval, Felekivel, már másik korosztály voltam, vagyok. Ismertem őket, de én pont a váltás voltam, játszani nem játszottam velük. Apukámék révén ismertem őket, nagyon jóban voltunk. Magamévá tettem azt, ami tetszett bennük. Ha egy jó mozdulatot, érdekes arckifejezést látok, abban a pillanatban szinte leutánozom. Fiatal korában az ember lop. De azt nem tudom megmondani, nekem ki tetszett. Ha valaki belülről érzi ezt az egészet, nem akar olyan lenni, mint a másik. Nekem nem volt olyan, hogy most a Lehoczky Zsuzsi vagy a Galambos Erzsí...

Mécs Károly

Nagyon sok időt, 31 évet töltöttem el a Thália Színházban. Az a fajta színjátszás, amit ott csináltunk, részint tetszett, részint nem, ám tény, hogy annak a színháznak az akkori közönségre igen nagy hatása volt. Sokan emlegetik még ma is azokat az előadásokat. Ez alapvetően meghatározza, hogy a barátaim jó része onnan került ki: Szabó Gyuszi, Verebes Karcsi, Kollár (Duda) Béla... Megalakítottuk a „fölösleges tudományok tanszékét”. Ott lehetett kandidálni. Teljesen fölösleges hülyeségekről lehetett beszámolókat tartani, azután vagy kandidátus lett az illető, vagy nem. Például a pardubicei lóversenyről. Kollár Duda édesapja zsoké volt, és Pardubicében eltörte a lábát, azután tréner lett. Ennek következtében a fia, Duda életének egy jelentős részét Alagon töltötte. Onnan került abba a színtanodába, iskolába, ahová még nagyon sokan jártak, például Somogyvári Rudi, Inke Laci, Verebes Karcsi... Nekem ehhez a generációhoz majdnem több közöm volt, mint a sajátoméhoz. Mert ők valahogy befogadtak, és... Mindenre emlékszem. A feleségem mindig mondja: „Szabadulj már meg ettől a második világháborútól!” De én nem tudok megszabadulni, mert akkor

találkoztam először az életnek ezzel a randa oldalával... Addig voltak szülők, volt iskola, volt nagymama, voltak ugyan bombázások, de akkor lementünk vidékre, nagyon nem nélkülöztünk, és akkor egyszer csak hirtelen rám szakadt valami egészen más: a félelem, az éhezés, a rettegés, a bizonytalanság, a szülők, a hozzátartozók elvesztése... Rettenetesen izgalmas életünk volt. Egy barátomnak, aki most lett hetvenöt éves, mondtam, hogy tulajdonképpen ilyen gazdag élete kevés generációnak volt, mert volt nekünk világháborúnk, volt Rákosi-éránk, volt forradalmunk, volt Kádár-idő... volt minden. Megtanultunk félni, ha Nyugat felé mentünk a határon, nehogy észre- és elvegyék a tíz dollárunkat, amit feketén szereztünk, visszafelé reszkettünk, nehogy észrevegyék a karton cigarettát... Gyönyörű életünk volt. Minden úgy volt jó, ahogy volt... Amikor aztán a Thália megszűnt, volt Művész Színház, volt Taub János, volt sok izgalmas dolog... Kilenc évig a Szekszárdi Német Színházban dolgoztam... Játszottam németül a *Koldusoperában* Mackie Messert, Lessing *Bölcs Náthán*-jában a címszerepet. Egy csomó olyan klasszikust, akit magyarul sosem...

Márton András

Engem gyerekkoromtól fogva bosszantott, hogy csak egy életünk van – állítólag –, s ez a tehetetlen düh, hogy nekem egy életem van, nem hagyott nyugodni. Egy életbe olyan kevés fér bele... És hol van az a hely, ahol az embernek több élete lehet? A logikus válasz csak egy: a színház. Ahol az ember mindig másfajta élet kellékei, jelmezei, díszletei közt mozog, él, és ezt – az emberi élet tereit, lehetőségeit, gondolatait – megsokszorozza... Szüleim operabarátok, operaélvezők voltak, volt bérletünk. Emlékszem, milyen jókat aludtam a *Tannhäuseren*, a *Ring*ről nem is beszélve, de ezeket idővel megszerettem. Prózaiz színházba is jártam, a régi Nemzeti Színházba („Ott, ahol a hatos...”).

Szörényi Évát még láttam '56 előtt színpadon. Jártam a Nemzeti akkori kamaraszínházába is, a Katona József Színházba, ott láthattam Arbutov *Tánya* című darabját. Alighanem Töröcsik Mari játszott benne, másra nem emlékszem.

Mikor kikerültem Los Angelesbe mint főkonzul, az a Szörényi Éva volt az ottani magyar közösség legoszloposabb tagja, szervezője, rendezője s nem mellesleg Márai Sándor utolsó jó barátja is, akivel én is nagyon szoros barátságot köthettem, s a kislányomnak is ő lett a keresztanyja, akit én tizenévesként a Nemzetiben mint Évát láttam *Az ember tragédiájában*. Az az előadás nekem – aki az operát szerettem, szinte azon nőttem föl – nagyon különös előadás volt. Volt benne valami olyan teatralitás, amely nagyon megszólított. Básti volt Ádám, tán Timár József Lucifer. Teatrális volt az az előadás, ma, ha visszagondolok rá, biztos vagyok benne, hogy egészen más szemmel látom. Innen valahogy viccesnek tűnik... Ahogy Zichy Mihály illusztrációi is viccesek. (Megjegyzem, Zichynek a pornóképeit szeretem, azok akkor is érdekesek voltak, s ma is...)

Nagyon fontos tétel, hogy... Mikor én főkonzul voltam, George Schultz, aki külügyminiszter volt, lett a Hoover Intézet elnöke. A Hoover Intézet külpolitikai előkészítő műhely volt, ahol a kormányzat vagy bármilyen cég megrendel egy tanulmányt. Az intézetben olyan információkkal rendelkeznek különböző

országokból, hogy bizonyos kérdésekre választ tudnak adni. Tehát ha, mondjuk, az Egyesült Államok elnöke kíváncsi, hogy mi van, mondjuk, Szlovéniában, akkor őket keresi, keresteti meg. Ez az intézet San Franciscóban van, és én oda gyakran feljártam. Abban az időben volt a szerb–horvát háború, és minden magyar politikai tényezőt elvittem hozzájuk. A magyar külpolitikának abban az időben az volt a törekvése, hogy az Egyesült Államok mihamarabb szálljon be ebbe a háborúba, mert ha belép, abban a pillanatban megakadályozza a vérontást... Gerorge Schultz magas, nagydarab, joviális ember volt, nagyokat nevetett, lapogatta az ember vállát, kellemes társasági ember, aki jól tud figyelni, otthon van minden témában... Elkezdődött ez a beszélgetés bizonyos magyar politikai erők részvételével, ők pedig egy idő után előjöttek a farbával, hogy nagyon szeretnék, ha az Egyesült Államok most beavatkozna a szerb–horvát viszályba. Akkor Schultz rácsapott az asztalra egy akkorát, hogy az összes kávéscsésze leugrott az asztalról: hogy képzelik maguk, hogy mi akár egyetlen amerikai ember életét is kockára tesszük a maguk tyúkszaros európai háborúja miatt?! S aztán hirtelen folytatta tovább, amikor már látta, hogy mindenki érezte, itten hol lakik a jó Isten. Egy igazi nagy ember örült tempóval tud váltani. Nem marad benne abban a taktikában, amelyet ő megtanult. Az egytaktikájúság jelzi az ember gyengeségét, mert ott érzi jól magát, abból nem szívesen mozdul el, ha el kell mozdulni, ő már nincs otthon. Az igazi nagy ember otthon van mind a kettőben. Ezt láttam New Yorkban Lee Strasbergnél is. Én nem voltam tanítványa, de részt vettem néhány nyílt óráján is, és ebből írtam a doktori disszertációm. Az igazi törekvés az, hogy az ember, a színész mindent tudjon. Az első dolog az, hogy hogyan működik egy uralkodó. Olyan „motorokat” keresnek, amelyek az emberből a nagyságot, nagyszerűséget, különlegességet hozzák elő. A kicsiség, a kis részletek, ideoszinkratikus részletek azok megjönnek. A „nagyban” benne van a „kicsi”, de a „kicsiben” nincs benne a „nagy”. Az összes színdarabban többnyire akkor járunk el helyesen, ha egy nagy ember tragédiáját mutatjuk föl, a sikertelenségét, küzdelmeit.

Az én disszertációmnak az a címe, hogy *Igazán, vagy igazul?* Latinovits az életét úgy kezelte, hogy a dolgokat **igazán** kell csinálni. Pl. akkorát dobant, hogy eltörik a lába. Akkorát üvölt, hogy bereked. Tehát az ötlet, az indíttatás az egyértelmű. De az, hogy ez nem profi, hogy nem ismételtető, akkor ott valami baj van. Én abban hiszek, hogy a dolognak az igazságnak kell kinéznie, de nem maga az igaz, hanem egy valami, ami **igazul** megjelenített. Ehhez a helyzethez nagyon sok út vezet. Zoli a maga mivoltával, mérhetetlen igazságkeresésével mindenképpen az **igazánt** preferálta az **igazullal** szemben. De bizonyos vég-helyzetekben, ahogyan Bertók Lajos és László Zsolt játszott, ebben a Sopsits-féle rendezésben, két tökéletesen más ihletés volt. Latinovits, ha egy kicsit is elvezette volna valaki az **igazul** felé, talán megmenekülhetett volna, most is élne. A föltépett sebeket az idő begyógyítja. A görög tragédiák erről szólnak. A holtakat el kell temetni, mert ha nem temetjük el, tragédia van belőle. Latinovits ebből, az **igazánságából** élt. Az ő zsenialitása égető, perzselő zsenialitás volt. Mi valahogy jóba keveredtünk, ő közel engedett magához, amivel én nem nagyon éltem, s nem is éltem vissza...